

Фридрих Енгелс

Карл Маркс

Човекът, който пръв даде на социализма, а с това и на цялото работническо движение в наши дни научна основа — Карл Маркс, — е роден през 1818 г. в Трир. Отначало той следва право в Бон и Берлин, но скоро се отдава изключително на изучаването на историята и философията и през 1842 г. вече се готвел да се хабилютира за доцент по философия, когато политическото движение, възникнало след смъртта на Фридрих-Вилхелм III, го насочва към друго поприще. Водачите на рейнската либерална буржоазия — господата Кампхаузен, Ханземан и други, основават с негово участие в Кьолн «Rheinische Zeitung»¹ и Маркс, чиято критика на заседанията на рейнския областен Ландтаг правеше огромна сензация, беше показан през есента на 1842 г. да застане начело на вестника. Разбира се, «Rheinische Zeitung» излизаше под цензура, но тя не можа да се справи с него*. «Rheinische Zeitung» почти винаги успяваше да прокара статиите, които бяха необходими; отначало подхвърляха на цензора по-незначителен материал за зачеркване, докато той отстъпи сам или бъде принуден да направи отстъпки под заплахата, че на другия ден вестникът няма да излезе. Ако имаше още десетина вестника със смелостта на «Rheinische [Zeitung]», и техните издатели не биха пожалили неколкостотин талера в повече за плащане на набора — и цензурата в Германия щеше да стане невъзможна още през 1843 г. Но германските собственици на вестници

* Пръв цензор на «Rh[einische] Z[ei]t[un]g» беше полицейският съветник Долезал, същият, който зачеркна веднъж в «Kölnische Zeitung» обявата за извършения от Филалет (бъдещия крал Йохан Саксочски) превод на «Божествена комедия» от Данте със следната забележка: «С божественото не трябва да се устройва комедия.»

бяха дребнави, страхливи еснафи и «Rheinische Zeitung» водеше борбата сам. Той изваждаше от строя един цензор след друг. Най-после върху него се установи двойна цензура, така че след първата цензура той трябваше още веднъж и окончателно да бъде прегледан от регистриращия президент². Но не помогна и това. В началото на 1843 г. правителството заяви, че с този вестник не може да се направи нищо, и без много церемонии го забрани.

Маркс, който междувременно се оженва за сестрата на бъдещия реакционен министър фон Вестфален, се пресели в Париж и започна да издава там заедно с А. Руге «Deutsch-Französische Jahrbücher»³, в който започна серията свои социалистически произведения с публикуването на «Критика на Хегеловата философия на правото». След това заедно с Ф. Енгелс той издаде «Светото семейство. Против Бруно Бауер и компания» — сатирична критика на една от последните форми, които прие тогавашният немски философски идеализъм.

Заниманията с политическа икономия и с историята на Великата френска революция все пак оставяха на Маркс още достатъчно време, за да напада при случай пруското правителство; последното му отмъсти, като през пролетта на 1845 г. издействува от правителството на Гизо — господин Александър фон Хумболд положително изигра тук ролята на посредник — Маркс да бъде екстерниран от Франция⁴. Той се премести в Брюксел и публикува там през 1847 г. на френски език «Нищета на философията», критика на «Философия на нищетата» от Прудон, а през 1848 г. «Реч за свободата на търговията». Същевременно той успя да основе в Брюксел немско работническо дружество и с това пристъпи към практическа агитация. Последната придоби още по-голямо значение за него, след като той и неговите политически приятели влязоха през 1847 г. в съществуващия вече от много години таен Съюз на комунистите. Сега цялата организация беше коренно преустроена; повече или по-малко заговорническото дотогава обединение се превърна в обикновена, само по необходимост тайна организация за комунистическа пропаганда, в първата организация на Германската социалдемократическа партия. Съюзът съществуваше навсякъде, където имаше германски работнически дружества; в почти всички тези дружества в Англия, Белгия, Франция и Швейцария и в доста много друже-

ства в Германия ръководните членове бяха членове на Съюза и участието на последния в зараждащото се германско работническо движение беше доста значително. Същевременно обаче нашият Съюз пръв подчерта международния характер на целокупното работническо движение и доказваше това на практика — той имаше за свои членове англичани, белгийци, унгарци, поляци и други и устройваше, особено в Лондон, международни работнически събрания.

Преустройството на Съюза се извърши на двата конгреса, свикани през 1847 г., на втория от които беше решено да се изработят и публикуват основните принципи на партията под формата на съставен от Маркс и Енгелс манифест. Така възникна «Манифест на Комунистическата партия», който излезе за пръв път през 1848 г., малко преди Февруарската революция, а след това беше преведен на почти всички европейски езици.

Участието на Маркс в «Deutsche-Brüsseler-Zeitung», в който безпощадно се разобличаваше родното полицейско блаженство, даде повод на пруското правителство отново да поиска екстернирането на Маркс, обаче безуспешно. Но когато като последица от Февруарската революция започнаха народни вълнения и в Брюксел и по всичко личеше, че Белгия се намира в навечерието на преврат, белгийското правителство без всякакви церемонии арестува Маркс и го екстернира. В това време временното правителство на Франция чрез Флокон го покани да се върне в Париж и той се възползва от тази покана.

В Париж той се обяви преди всичко против замисления от живеещите там германци авантюристичен план да формират във Франция от германските работници въоръжени легиони, за да внесат с тяхна помощ в Германия революция и република. От една страна, Германия сама трябваше да извърши своя революция, от друга страна, всеки формиращ се във Франция чуждестранен революционен легион предварително се предаваше от ламартиновците във временното правителство на правителството, което трябваше да бъде съборено, както и стана в Белгия и в Баден.

След Мартенската революция Маркс се пресели в Кьолн и там основа «Neue Rheinische Zeitung», който съществува от 1 юни 1848 г. до 19 май 1849 г. — единственият вестник, който застъпваше в тогавашното демокра-

тическо движение гледището на пролетариата. Това се прояви например в неговата безусловна солидарност с парижките въстаници през юни 1848 г., което стана причина от вестника да се оттеглят почти всички негови акционери. Напразно «Kreuz-Zeitung»⁵ посочваше «Чимборасо на нахалството», с което «N[eu]e Rh[einische] Z[eitun]g» напада всичко свято — от краля и имперския наместник до последния жандарм, и всичко това в една пруска крепост с осемхиляден по това време гарнизон; напразно се гневяха либералните, изведнъж станали реакционни рейнски филистери; напразно обсадното положение в Кьолн през есента на 1848 г. за дълго време спря вестника; напразно франкфуртското Имперско министерство на правосъдието искаше от кьолнския прокурор съдебно преследване за една статия след друга; пред очите на полицията вестникът спокойно продължаваше да се редактира и печата, неговото разпространение и слава растяха заедно с резкостта на неговите нападки срещу правителството и буржоазията. Когато през ноември 1848 г. в Прусия бе извършен държавен преврат, «N[eu]e Rh[einische] Z[eitun]g» в началото на всеки брой приканваше народа да не плаща данъци и да отговаря на насилието с насилие. През пролетта на 1849 г. за това и за още една друга статия той беше изправен пред съда със съдебни заседатели, но и двата пъти беше оправдан. Най-после, когато майските въстания през 1849 г. в Дрезден и Рейнската провинция бяха потушени и с концентрирането и мобилизирането на значителни военни сили бе започнат пруският поход против Баденско-пфалцкото въстание, правителството се сметна за достатъчно силно, за да употреби насилие и да унищожи «N[eu]e Rh[einische] Z[eitun]g». Последният брой, отпечатан с червено мастило, излезе на 19 май.

Маркс отново замина за Париж, но няколко седмици след демонстрацията от 13 юни 1849 г. той вече бе поставен от френското правителство пред избора — или да се пресели да живее в Бретан, или да напусне Франция. Той предпочете последното и се пресели в Лондон, където оттогава живее и досега.

Опитът да се продължи издаването на «N[eu]e Rh[einische] Z[eitun]g» във формата на списание-преглед (в Хамбург през 1850 г.)⁶ трябваше след известно време да бъде изоставен поради все по-яростно действащата

реакция. Веднага след държавния преврат във Франция през декември 1851 г. Маркс публикува «Осемнадесети брюмер на Луи Бонапарт» (Ню Йорк, 1852; второ издание — Хамбург, 1869, малко преди войната). През 1853 г. той написа «Разкрития относно кьолнския процес на комунистите» (отпечатано най-напред в Базел, по-късно — в Бостън, неотдавна пак в Лайпциг).

След осъждането на членовете на Съюза на комунистите в Кьолн Маркс се оттегли от политическата агитация и се посвети, от една страна, на изследване в продължение на десет години на богатите съкровища, намиращи се в библиотеката на Британския музей в областта на политическата икономия, от друга страна — на сътрудничество в «New York Tribune»⁷, вестник, който до избухването на Гражданската война в Америка помещаваше не само подписаните от него кореспонденции, но и излезли изпод неговото перо многобройни уводни статии за положението в Европа и Азия. Неговите нападки против лорд Палмерстън, основани върху обстойно проучване на английските официални документи, се препечатваха в Лондон като памфлети.

Като пръв плод на неговите многогодишни занимания с политическа икономия през 1859 г. излезе «Към критиката на политическата икономия», първа книга (Берлин, Дункер). Това съчинение съдържа първото системно изложение на Марксовата теория за стойността, включително учението за парите. През време на Италианската война Маркс водеше борба в излизания в Лондон вестник «Das Volk»⁸ както против бонапартизма, който тогава се боядисваше в либерален цвят и разиграваше ролята на освободител на потиснатите националности, така и против тогавашната политика на Прусия, която под прикритието на неутралитет се опитваше да лови риба в мътна вода. По тоя повод се наложи да се излезе и против господин Карл Фогт, който тогава по поръчение на принц Наполеон (Плон Плон) и като платен агент на Луи Наполеон агитираше за неутралитета и дори за съчувствието на Германия. Обсипан от Фогт с най-подли, умишлено съчинени клевети, Маркс отговори с книгата «Господин Фогт», Лондон, 1860 г., в която разобличи Фогт и останалите господа от империалистическата лъжедемократическа шайка и въз основа както на външни, така и на вътрешни данни уличи Фогт, че е подкупен от декем-

врийската империя. Точно след десет години това се потвърди; в списъка на бонапартистките наемници, намерен през 1870 г. в Тюйлери и публикуван от септемврийското правителство, под буква «V» бе написано: «Фогт — през август 1859 г. са му връчени. . . 40 000 франка.»⁹

Най-после през 1867 г. в Хамбург излезе «Капиталът. Критика на политическата икономия. Том първи» — главното произведение на Маркс, в което се излагат основите на неговите икономико-социалистически възгледи, както и главните линии на неговата критика на съществуващото общество, на капиталистическия начин на производство и на последиците от него. Второто издание на това създаващо епоха произведение излезе през 1872 г. В момента авторът дообработва втория том.

През това време работническото движение в различните европейски страни отново дотолкова укрепна, че Маркс можеше да помисли за осъществяването на своето заветно желание: основаването на една обхващаща най-напредналите страни в Европа и Америка асоциация на работниците, която, така да се каже, физически да представя както на самите работници, така и на буржоазията и на правителствата международния характер на социалистическото движение за кураж и укрепване на пролетариата, за страх на неговите врагове. Публичното събрание, свикано на 28 септември 1864 г. в Лондон, в Сен Мартинс хол, в знак на съчувствие към Полша, токущо отново потисната от Русия, даде повод да се направи това предложение, прието с въодушевление. *Международната работническа асоциация* беше основана; на събранието беше избран временен Генерален съвет със седалище в Лондон и душата на този, както и на всички следващи генерални съвети до Хагския конгрес беше Маркс. Той написа почти всички издадени от Генералния съвет на Интернационала документи — от Учредителния манифест от 1864 г. до възванието за Гражданската война във Франция през 1871 г. Да се обрисова дейността на Маркс в Интернационала, това би значило да се напише историята на самата тази асоциация, която впрочем е още жива в паметта на европейските работници.

Падането на Парижката комуна създаде невъзможно за Интернационала положение. Той беше изтикан на преден план в европейската история в един момент, когато навсякъде му беше отрязана възможността за каквато

и да било успешна практическа дейност. Събитията, които го издигнаха до положението на седма велика сила, същевременно не му позволяваха да мобилизира и да приведе в действие бойните си сили при заплахата от сигурно поражение и смазване на работническото движение за десетилетия. При това от разни страни нахлуваха елементи, които се опитваха да използват толкова бързо порасналата слава на асоциацията за задоволяване на личната си суетност или лично честолюбие, без да разбират или без да се съобразяват с истинското положение на Интернационала. Трябваше да се вземе героично решение и пак Маркс именно го взе и прокара на Хагския конгрес. С тържествена резолюция Интернационалът сне от себе си всякаква отговорност за действията на бакунистите, които бяха центърът на тези безразсъдни и нечистоплътни елементи; след това, предвид на невъзможността при общата реакция да отговаря и на поставените пред него повишени изисквания и да поддържа напълно дейността си иначе освен с цената на редица жертви, от които работническото движение щеше да се обезкръви, при това положение Интернационалът се оттегли временно от сцената, като премести Генералния съвет в Америка. По-нататъшните събития показаха колко правилно беше това решение — то и тогава, и покъсно беше неведнъж осъждавано. От една страна, пресякоха се и са пресечени всякакви опити да се извършват безполезни преврати от името на Интернационала, но, от друга страна, тясната връзка между социалистическите работнически партии в различните страни, която не се прекратяваше, доказа, че пробуденото от Интернационала съзнание за общност на интересите и за солидарност на пролетариата от всички страни може да се изявява дори и без официална интернационална асоциация, връзките на която в даден момент биха се превърнали в окови.

След Хагския конгрес Маркс получи най-после спокойствие и свободно време, за да се залови отново за своята теоретична работа, и нека се надяваме, той ще успее след нещо много дълго време да даде за печат втория том на «Капиталът».

От многото важни открития, с които Маркс записа името си в историята на науката, можем да посочим тук само две.

Първото е извършеният от него преврат в цялото раз-

бирани на световната история. В основата на всички предишни възгледи за историята лежеше представата, че най-дълбоките причини за всички исторически промени трябва да се търсят в изменящите се идеи на хората и че от всички исторически промени най-важни, определящи цялата история, са политическите. Но откъде се появяват у хората идеите и какви са движещите причини на политическите промени — за това никой не се запитваше. Едва в най-новата школа на френските, а отчасти и на английските историци се натрапи убеждението, че движещата сила в европейската история, поне от Средновековието насам, е борбата на развиващата се буржоазия против феодалната аристокрация за обществено и политическо господство. А Маркс доказва, че цялата досегашна история е история на борбите между класите, че в цялата разнообразна и сложна политическа борба въпросът е бил винаги именно за общественото и политическото господство на едни или други класи на обществото за запазване на господството от страна на старите, за извоюване на господство от страна на възходящите нови класи. Но вследствие на какво възникват и съществуват тези класи? Вследствие на съществуващите във всеки отделен случай материални, чисто физически осезаеми условия, при които обществото в дадена епоха произвежда и обменя необходимите средства за съществуване. Феодалното господство в Средновековието се е опирало на стопанството на самозадоволяващите се, сами произвеждащи почти всичко необходимо за задоволяване на потребностите си, почти непознаващи размяната малки селски общини, на които войнствената аристокрация е давала защита от външни врагове и национална или най-малкото политическа връзка; когато възникват градовете, а заедно с тях и обособена занаятчийска промишленост и търговският оборот отначало вътре в страната, а след това и международен, тогава се развива градската буржоазия, която още в Средновековието си извоювала в борбата с аристокрацията положението на също така привилегировано съсловие във феодалната система. Обаче с откриването на извъневропейските земи от средата на XV в. нататък буржоазията получава много по-обширна област за търговска дейност и заедно с това нов подтик за своята промишленост; в най-важните отрасли занаятите се изместват от манифактурата, вече фабрична, а тя на свой ред — от

едрата индустрия, станала възможна благодарение на изобретенията от миналия век, по-специално на парната машина. Едрата индустрия пък оказва обратно влияние върху търговията, като измества в изостаналите страни стария ръчен труд, а в по-развитите страни създава съвременни нови средства за съобщения — параходи, железници, електрически телеграф. По този начин буржоазията все повече и повече съсредоточаваше в ръцете си обществените богатства и обществената сила, макар още дълго време да беше лишена от политическата власт, която оставаше в ръцете на аристокрацията и на кралската власт, опираща се на тази аристокрация. Но на известна степен — във Франция след Великата революция — тя извоюва и политическата власт, като на свой ред стана господстваща класа по отношение на пролетариата и на дребните селяни. От това гледище — при достатъчно познаване на икономическото положение на обществото на съответния етап, което, разбира се, съвсем липсва на нашите историци специалисти — всички исторически явления се обясняват по най-прост начин, а също така представите и идеите на всеки даден исторически период се обясняват във висша степен просто с икономическите условия на живот и с обусловените от тях обществени и политически отношения през този период. Историята за пръв път беше поставена на своята истинска основа; сега най-последно бяха признати историческите права на такъв очевиден, обаче дотогава съвсем незабелязван факт, че хората първо трябва да ядат, да пият, да имат жилище и да се обличат, следователно трябва да *се трудят*, преди да могат да се борят за господство, да се занимават с политика, религия, философия и т. н.

За социалистическия мироглед пък това ново разбиране на историята беше от най-голямо значение. То доказва, че цялата досегашна история се развива в антагонизми и борби между класите, че винаги е имало господстващи и подчинени, експлоатиращи и експлоатирани класи и че огромното мнозинство от хората винаги са били осъдени на тежък труд и жалко съществуване. Защо е това? Просто защото на всички предишни степени на развитие на човечеството производството е било толкова слабо развито, че историческото развитие е могло да протича само в тази антагонистична форма, защото историческият прогрес, общо взето, е бил предоставен на

дейността на едно незначително, привилегировано малцинство, докато огромната маса е била обречена да получава оскъдни средства за съществуване и на това отгоре и постоянно да увеличава богатствата на привилегированите. Но същото това разглеждане на историята, така обясняващо естествено и разумно досегашното класово господство, което в противен случай може да се обясни само със злата воля на хората, довежда и до схващането, че вследствие на така колосално нарасналите днес производителни сили е изчезнало — поне в най-напредналите страни — и последното основание за делене на хората на господстващи и подчинени, на експлоататори и експлоатирани; че господстващата едра буржоазия е изпълнила вече своята историческа мисия, че тя не само не е способна да ръководи обществото, но дори се е превърнала в спънка за по-нататъшното развитие на производството, както доказват това търговските кризи, и по-специално последният грандиозен крах¹⁰ и застоят на индустрията във всички страни; че историческото ръководство е преминало в ръцете на пролетариата — класата, която по силата на цялото си положение в обществото може да се освободи само като премахне всякакво класово господство, всякакво робство и всякаква експлоатация изобщо; и че обществените производителни сили, които са нараснали толкова, че буржоазията не може вече да се справи с тях, чакат само обединеният се пролетариат да ги овладее, за да установи такъв строй, който да даде на всеки член на обществото възможност да участва не само в създаването, но и в разпределението и управлението на обществените богатства и който с планово водене на цялото производство да увеличи дотолкова производителните сили на обществото и създаваните от тях продукти, че да бъде осигурено задоволяването на всички разумни потребности на всекиго във все по-големи размери.

Второто важно откритие на Маркс е окончателното изясняване на отношението между капитал и труд, с други думи разкриването как се извършва експлоатацията на работника от капиталиста в сегашното общество, при съществуващия капиталистически начин на производство. Откакто политическата икономия прокламира тезата, че трудът е източникът на всяко богатство и на всяка стойност, неизбежно възникна въпросът: как тогава да се съчетае с това фактът, че наемният работник

не получава цялата произведена с неговия труд стойност, а е принуден да дава част от нея на капиталиста? Напразно и буржоазните икономисти, и социалистите се мъчеха да дадат научно състоятелен отговор на този въпрос, докато най-после Маркс не излезе със своето решение. Това решение е следното: днешният капиталистически начин на производство има за предпоставка съществуването на две обществени класи: от една страна, капиталистите, които притежават средствата за производство и средствата за живот, а от друга страна — пролетариите, които, лишени от едното и от другото, имат за продан само една-единствена стока: своята работна сила; а те са принудени да продават работната си сила, за да получават необходимите средства за живот. Но стойността на една стока се определя с количеството обществено-необходим труд, въплътен в нейното произвеждане, следователно и в нейното възпроизвеждане; следователно стойността на работната сила средно на човек в течение на един ден, месец, година се определя с количеството труд, въплътен в количеството средства за живот, необходимо, за да се поддържа тази работна сила в течение на един ден, един месец, една година. Да предположим, че за произвеждането на средствата за живот на работника за един ден са нужни шест работни часа, или — което е същото — че съдържащият се в тях труд представлява шестчасов труд; в такъв случай стойността на работната сила в течение на един ден ще се изразява в парична сума, въплъщаваща също така шест работни часа. Да предположим по-нататък, че капиталистът, който е дал работа на нашия работник, му плати тази сума, т. е. пълната стойност на неговата работна сила. Ако работникът работи за капиталиста шест часа на ден, той изцяло му е върнал направените от него разходи — шест часа труд за шест часа труд. В този случай капиталистът естествено не би получил нищо; затова последният представя работата съвсем иначе: аз — казва той — съм купил силата на този работник не за шест часа, а за цял ден, и затова той заставя работника да работи според обстоятелствата 8, 10, 12, 14 и повече часа, тъй че продуктът на седмия, осмия и следващите часове е продукт на незаплатен труд и отива на първо време в джоба на капиталиста. Тъй че на служба при капиталиста работникът не само възпроизвежда стойността на своята заплатена от капи-

талиста работна сила, но произвежда отгоре на това и *принадена стойност*, която на първо време се присвоява от капиталиста, а по-нататък по определени икономически закони се разпределя между цялата класа на капиталистите и образува основния фонд, от който възникват поземлената рента, печалбата, натрупването на капитала — с една дума всички богатства, които се консумират или натрупват от неработещите класи. С това обаче бе доказано, че обогатяването на днешните капиталисти, също така както обогатяването на робовладелците или феодалите, които са експлоатирали крепостен труд, става чрез присвояване на чужд незаплатен труд и че всички тези форми на експлоатация се различават една от друга само по начина, по който се присвоява този незаплатен труд. Но с това изпод краката на богатите класи беше отнета и последната почва за лицемерните фрази, че при сегашния обществен строй господствували право и справедливост, равенство в правата и задълженията и всеобща хармония на интересите, и днешното буржоазно общество беше разобличено не по-малко, отколкото предшествуващите го като грандиозен институт за експлоатация на грамадното мнозинство на народа от едно незначително и постоянно намаляващо се малцинство.

На тези два важни факта се основава съвременният, научният социализъм. Във втория том на «Капиталът» са развити по-нататък тези и други, не по-малко важни научни открития за капиталистическата обществена система, а заедно с това са подложени на коренен преврат и онези страни на политическата икономия, които не са още засегнати в първия том. Да пожелаем на Маркс да има възможност да даде скоро този том за печат.

Написао в средата на юли 1877 г.

Карл Маркс и Фридрих Енгелс,
Съчинения. Т. 19, с. 106—116.

КАРЛ МАРКС

* «*Rheinische Zeitung für Politik, Handel und Gewerbe*» («Рейнски вестник за политика, търговия и промишленост») — всекидневник, излизал в Кьолн от 1 януари 1842 г. до 31 март 1843 г. Основан бил от представители на рейнската буржоазия, опозиционно настроени към пруския абсолютизъм. За сътрудници на вестника били привлечени някои младохегелвайци. От април

1842 г. К. Маркс започнал да сътрудничи в «*Rheinische Zeitung*», а от октомври същата година станал един от неговите редактори. Във вестника били поместени и редица статии на Ф. Енгелс. При редакторството на Маркс вестникът започнал да взема все по-определен революционндемократически характер. Правителството въвело особено строга цензура за «*Rheinische Zeitung*» и след това го спряло. — 232.

• *Регирунгпрезидент* — пруският представител на централната власт в окръга. — 233.

• «*Deutsch-Französische Jahrbücher*» («Немско-френски годишници») се издавали в Париж под редакцията на К. Маркс и А. Руге на немски език. Излязла само първата двойна книжка през февруари 1844 г. В нея били поместени произведенията на К. Маркс «По еврейския въпрос» и «Към критиката на Хегеловата философия на правото. Увод.», както и произведенията на Ф. Енгелс «Очерци към критика на политическата икономия» и «Положението на Англия. Томас Карлайл, Минало и настояще» (вж. Маркс, К. и Ф. Енгелс, Съч. Т. I, с. 368—398, 399—413, 523—550, 551—575). Тези произведения бележат окончателното преминаване на Маркс и Енгелс от революционния демократизъм към материализма и комунизма. Главна причина за спирането на списанието били принципните разногласия на Маркс с буржоазния радикал Руге. — 233.

• Енгелс има предвид заповедта от 16 януари 1845 г. за екстернирането на Маркс и на редица сътрудници на вестник «*Vortwärts*» от Франция, издадена — от френското правителство под натиска на пруското правителство. — 233.

• «*Kreuz-Zeitung*» («Кръстов вестник») — така наричали (поради това, че в заглавката била изобразена емблемата на ландвера — кръст) немския всекидневник «*Neue Preußische Zeitung*» («Нов пруски вестник»); издаването му започнало в Берлин от юни 1848 г.; бил орган на контрареволуционната придворна клика и на пруските кикери. — 235.

• «*Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*» («Нов Рейнски вестник. Политико-икономически преглед») — вж. бел. 26 на с. 317. — 235.

• «*New-York Daily Tribune*» («Нюйоркска всекидневна трибуна») — американски вестник, излизал от 1841 до 1924 г. Основаан от видния американски журналист и политически деец Хорас Грили, до средата на петдесетте години вестникът бил орган на лявото крило на американските виги, а след това орган на републиканската партия. През 40-те—50-те години вестникът стоял на прогресивни позиции и се обявявал против робовладението. Сътрудничеството на Маркс във вестника започнало през август 1851 г. и продължило повече от десет години, до март 1862 г. Голям брой статии за «*New-York Daily Tribune*» по молба на Маркс били написани от Енгелс. Сътрудничеството на Маркс във вестника престанало в началото на гражданската война в САЩ, когато в редакцията се засилил влиянието на привържениците на компромиса с робопладелските щати и релакцията на вестника нануснала прогресивните лозинги. — 236.

- **«Das Volk» («Народ»)** — седмичен вестник, излизал на немски език в Лондон от 7 май до 20 август 1859 г. Основан бил като официален орган на лондонското Комунистическо просветно дружество на германските работници. От брой 2 вестникът излизал с най-живото участие на Маркс, който скоро станал негов фактически редактор. Във вестник «Volk» били отпечатани предговорът на Маркс към неговия труд «Към критиката на политическата икономия», рецензията на Енгелс за същия труд на Маркс, както и редица други статии на Маркс и Енгелс. Излезли всичко 16 броя на вестника; той престанал да излиза на 20 август 1859 г. поради липса на парични средства. — 236.
- Енгелс има предвид записа, публикуван в изданието «*Pariers et correspondance de la famille impériale*». Tome I—II, Paris, 1870—1871 («Документи и преписка на императорската фамилия»). Томове I—II, Париж, 1870—1871), Т. II, с. 161. — 237.
- » Има се предвид икономическата криза от 1873 г., обхванала Австрия, Германия, САЩ, Англия, Франция, Холандия, Белгия, Италия, Русия и други страни, която се отличавала с голяма сила и дълбочина. — 241.